

הלכות נזקי ממון פרק ט

א. בהמה מעברת שהזיקה גובה חצי נזק ממנה ומולדה, מפני שהוא מגופה; אבל תרנגולת שהזיקה אינו גובה מביצתה, מפני שהביצה אינה מגוף העוף אלא מבדלת ומפרשת ממנו.

ב. מעברת שנגחה, ונמצא ולדה בצדה, ואין ידוע אם עד שלא נגחה ילדה, או אחר שנגחה ילדה משלם חצי נזק מן הפרה, ואינו גובה מן הולד כלום: עד שיביא ראיה שבשעה שנגחה מעברת היתה, שהמוציא מחברו עליו הראיה.

ג. שור שנגח פרה מעברת, ונמצא עברה נופל בצדה, ואין ידוע אם עד שלא נגחה הפילה, או מחמת הנגיחה הפילה משלם נזק הפרה, ואינו משלם נזק הולד: שהמוציא מחברו עליו הראיה.

ד. נגח פרה מעברת, והפילה אין שמין פחת הפרה בפני עצמה, ופחת הולד בפני עצמו; אלא שמין כמה היתה הפרה שווה כשהיתה מעברת ובריא, וכמה היא שווה עתה היא והנפל שלה, ומשלם הפחת, או חציו אם היה תם.

ה. היתה הפרה לאחד, והולד לאחד הרי פחת השומן שפחת גוף הפרה, לבעל הפרה; ופחת הנפל, חולקין אותו בעל הפרה עם בעל הולד; והנפל, שלבעל הולד.

ו. שור שהיה רודף אחר שור אחר, והזק, הנזק אומר שורך הזיק, וזה אומר איני יודע שמא בסלע לקה המוציא מחברו עליו הראיה: ואף על פי שהנזק אומר אני יודע בודאי, וזה אומר איני יודע.

ז. טען הנזק ואמר ודאי אתה יודע ששורך הזיק הרי זה נשבע הסת שאינו יודע, אם היה מועד; אבל אם היה תם פטור אף משבועת הסת, שאפלו הודה מעצמו פטור, שחצי הנזק קנס הוא, ומודה בקנס פטור.

ח. היו שנים רודפין אחר אחד, והרי עדים שאחד מהן הזיק, ואין העדים יודעים איזה הוא משניהן זה אומר שורך הזיק, וזה אומר שורך הזיק שניהן פטורין. ואם היו שניהן שלאיש אחד, חייב לשלם מגוף הפחות שבשניהן; ואם היו מועדין, משלם נזק שלם מנכסיו.

ט. במה דברים אמורים, בששני השורים עומדין. אבל אם מת אחד מהן או אבד, והיה אחד מהן תם אף על פי שהן שלאיש אחד, פטור: שהרי אומר לו הבא ראיה שזה העומד הוא שהזיק, ואשלם לך.

י. היו שני השורים הרודפין אחד גדול ואחד קטן, הנזק אומר גדול הזיק, והמזיק אומר קטן הזיק, היה אחד תם ואחד מועד, הנזק אומר מועד הזיק, והמזיק אומר תם הזיק המוציא מחברו עליו הראיה.

יא. לא היתה שם ראיה ברורה שזה הזיק, אלא עדים מעידים שאחד משני אלו הזיק משלם המזיק כמו שאמר. ואם טען הנזק שאתה יודע ודאי, שזה הזיק בפניך הרי המזיק נשבע שבועת התורה, ומשלם כמו שהודה: שהרי הודה במקצת.

יב. היו הנזקין שנים, אחד גדול ואחד קטן, והמזיקין שנים, אחד גדול ואחד קטן הנזק אומר גדול הזיק את הגדול, וקטן

את הקטן, והמזיק אומר לא כי, אלא קטן הזיק את הגדול וגדול הזיק את הקטן; או שהיה אחד תם ואחד מועד הנזק אומר מועד הזיק את הגדול, ותם הזיק את הקטן, והמזיק אומר תם הזיק את הגדול, ומועד את הקטן: המוציא מחברו עליו הראיה.

יג. לא היתה שם ראיה ברורה, המזיק פטור. למה זה דומה: לטוען את חברו חטים, והודה לו בשעורים שהוא נשבע הסת ונפטר, אף מדמי שעורים כמו שיתבאר בהלכות טוען. ואם תפס הנזק הרי זה משתלם לקטן מן הגדול ולגדול מן הקטן, כמו שהודה המזיק; אבל אם לא תפס, אין מוציאין מן המזיק כלום.

יד. שור שננגח, וחזר ונגח שור אחר הרי הנזק הראשון והבעלים, כשתפין בו. פיצד: שור שווה מאתים שננגח שור אחר שווה מאתים, ואין הנבלה יפה כלום הנזק נוטל מאה, ובעל השור מאה. חזר ונגח שור אחר שווה מאתים, ואין הנבלה יפה כלום האחרון נוטל מאה, והנזק שלפניו עם הבעלים נוטלין חמשים חמשים.

טו. חזר ונגח שור אחר שווה מאתים, ואין הנבלה יפה כלום האחרון נוטל מאה, והנזק שלפניו חמשים, והנזק הראשון עם הבעלים נוטלין חמשה ועשרים חמשה ועשרים. וכן על דרך זו חולקין והולכים.

טז. נזק שתפס הבהמה שהזיקה לגבות חצי נזקו מגופה, נעשה עליה שומר שכר לנזקה; ואם יצאת והזיקה הנזק הראשון חייב בנזקה, והבעלים פטורין. פיצד: שור שווה מאתים שננגח והפסיד מאתים, ותפסו הנזק לגבות ממנו מאה, וחזר ונגח והפסיד במאה וארבעים הרי זה הנזק האחרון משתלם שבעים, והנזק הראשון שתפסו משתלם מותר נזקו והוא שלושים, והבעלים מאה. וכן כל כיוצא בזה.

יז. שני שורים תמים שחבלו זה בזה, משלמין במותר חצי נזק. שניהן מועדין, או מועד ואדם שחבלו זה בזה משלמין במותר נזק שלם. אחד תם ואחד מועד מועד בתם, משלם במותר נזק שלם; ותם במועד, משלם במותר חצי נזק.

יח. פיצד: שור תם שהפסיד בשור תם אחר שווה מאה, וחזר זה האחרון והפסיד בראשון שווה ארבעים הרי בעל הראשון משלם לבעל האחרון שלושים. היו שניהן מועדין, בעל הראשון משלם ששים. הראשון מועד והאחרון תם, בעל הראשון משלם שמונים. הראשון תם והאחרון מועד, בעל הראשון משלם עשרה.

הלכות נזקי ממון פרק י

א. שור שהמית את האדם בכל מקום בין גדול בין קטן, בין עבד בין בן חורין אחד תם ואחד מועד, הרי זה נסקל; ואם המית את הגוי, פטור כדיניהם. ואחד השור ואחד שאר בהמה חיה ועוף שהמיתו, הרי אלו נסקלין.

ב. מה בין תם שהרג את האדם למועד שהרג שהתם, פטור מן הכפר ; והמועד, חייב בכפר, ובלבד, שיהיה מועד להרג.

ג. והואיל וכל בהמה חיה ועוף שהרגו אדם נסקל, היאך ימצא מועד להרג עד שישלמו בעליו את הכפר כגון שהרג שלושה גוים ואחר כך הרג ישראל, שהמועד לגוים הרי זה מועד לישראל ; או שהרג שלושה ישראל טרפה, ואחר כך הרג שלם ; או שהרג וברח והרג וברח והרג וברח, וברביעי נתפס שאין הבעלים חייבין בכפר עד שיסקל השור.

ד. וכן אם ספן שלושה בני אדם כאחד, או הרג שלושה בהמות הרי זה מועד להריגה, ובעליו משלמין את הכפר.

ה. וכן אם הפירו העדים את בעל השור, ולא הפירו את השור בפעם ראשונה ושניה ושלישית, וברביעית ראו שורו שהרג, ואינן יודעין אם זה הוא השור שהרג בשלושה פעמים הראשונות או אחר היה הואיל והועדו הבעלים שיש להם בבקרים שור שהרג שלושה פעמים, היה להם לשמור כל בהמתם, ומאחר שלא שמרו, משלמין את הכפר.

ו. זה שנאמר בתורה "וגם-בעליו, יומת" (שמות כא, כט), מפי השמועה למדו שהוא חייב מיתה זו בידי שמים ; ואם נתן כפר הנהרג, נתכפר לו. ואף על פי שהכפר כפרה הוא, ממשיכין את מי שנתחייב בכפר בעל כרחו. ושור שלשני שתפין שהרג כל אחד מהן משלם כפר שלם, שהרי כל אחד מהן צריך כפרה גמורה.

ז. אין גומרין דינו של שור אלא בפני בעליו, אם היו לו בעלים. אבל אם לא היו לו בעלים כגון שור המדבר, ושור ההקדש, ושור גר שמת ואין לו יורשין אם המית, הרי זה נסקל ; וגומרין דינו, אף על פי שאין לו בעלים.

ח. וכן שור האשה, ושור היתומים, ושור האפטרופין שהמיתו נסקל. ואין האפטרופין משלמין את הכפר : שהכפר כפרה הוא ; והקטנים או החרשים והשוטים אינן בני חיוב, כדי שיהיו צריכין כפרה.

ט. שור שהוא טרפה שהרג את הנפש, או שהיה השור שלאדם טרפה אינו נסקל : שנאמר "וגם-בעליו, יומת" (שמות כא, כט) כמיתת הבעלים, כך מיתת השור ; וכיון שבעליו כמת הם חשובים, ואין צריכין מיתה הרי זה פטור.

י. המשסה כלבו בחברו, והרגו אין הפלב נסקל ; וכן אם גרה בו בהמה או חיה, והרגוהו. אבל אם שסה בו נחש, ואפלו השיכו בו, והרגו הנחש נסקל : שסם הנחש שהמית, מעצמו הוא מקיאו ; לפיכך זה האדם שהשיך בו הנחש, פטור ממיתת בית דין.

יא. אין הבהמה נסקלת אם המיתה, עד שתתפון להזיק למי שהיא חייבת עליו סקלה. אבל שור שהיה מתפון להרג את הבהמה, והרג את האדם, נתפון לנכרי, והרג בן ישראל, נתפון לנפלים, והרג בן קימה פטור מן המיתה. ואם היה מועד הבעלים חייבין בכפר, או בקנס אם המית עבד, אף על פי שהרג בלא כוונה, הואיל והוא מועד לזה.

יב. היה מועד לנפל על בני אדם בבורות, וראה ירק בבור ונפל

לְבוֹר בְּשָׂבִיל הַיָּרֵק, וְהָיָה שֵׁם אָדָם וּמֵת, אוֹ שֶׁהָיָה מוֹעֵד לְהִתְחַכֵּךְ בְּכוֹתָלִים, וּמִפִּילָן עַל בְּנֵי אָדָם, וְנִתְחַכֵּךְ בְּכוֹתָל לְהִנָּאתוֹ, וְנִפֹּל עַל הָאָדָם וּמֵת מִחֲמַת חֲפוּכּוֹ הַשּׁוֹר פָּטוֹר מִמִּיתָה, לְפִי שֶׁלֹּא נִתְּפוֹן לְהַמִּית; וְהַבְּעָלִים חִיבִין בְּכֹפֶר שֶׁהָרִי זֶה מוֹעֵד לִפְלֹעַ עַל בְּנֵי אָדָם בְּבוֹרוֹת, אוֹ לְהַפִּיל עָלֵיהֶן הַכוֹתָלִים. וְהֵיאֵךְ יוֹדֵעַ שֶׁלְהִנָּאתוֹ נִתְחַכֵּךְ, בְּשִׁנְתְּחַכֵּךְ אֵף לְאַחַר שֶׁהִפִּיל וְהַמִּית.

יג. אֵין הַבְּעָלִים מְשַׁלְּמִין אֶת הַכֹּפֶר, עַד שֶׁתָּמִית בְּהֶמְתָּן חוּץ מִרְשׁוֹתָן. אָבֵל אִם הִמִּית בְּרִשׁוֹת הַמִּזְיָק אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא בְּסִקְלָה, הַבְּעָלִים פְּטוּרִין מִן הַכֹּפֶר. כִּיצַד: הַנִּכְנָס לַחֲצַר בַּעַל הַבֵּית שֶׁלֹּא בְּרִשׁוֹתוֹ, וְאִפְלוּ נִכְנָס לַתְּבַע שְׁכָרוֹ אוֹ חוּבוֹ מִמֶּנּוּ, וְנִגָּחוּ שׁוֹרוֹ שְׁלֹבַעַל הַבֵּית, וּמֵת הַשּׁוֹר בְּסִקְלָה, וְהַבְּעָלִים פְּטוּרִין מִן הַכֹּפֶר: שֶׁהָרִי אֵין לוֹ רִשׁוֹת לְהַכְנִס לְרִשׁוֹתוֹ שְׁלֹזָה, שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ.

יד. עֶמֶד בִּפְתַח וְקָרָא לְבַעַל הַבֵּית, וְאָמַר לוֹ הֵין, וְנִכְנָס, וְנִגָּחוּ שׁוֹרוֹ שְׁלֹבַעַל הַבֵּית הָרִי הַבְּעָלִים פְּטוּרִין: שְׂאִין מִשְׁמַע הֵין אֵלָּא עֶמֶד בְּמִקוֹמָךְ, עַד שֶׁאֲדַבֵּר עִמָּךְ.

טו. בְּהֵמָה שֶׁנִּכְנָסָה לַחֲצַר הַנִּזְק, וְדָרְסָה עַל גְּבִי תִינוֹק כְּדֶרֶךְ הַלּוּכָה, וְהִרְגָתָהּ הַבְּעָלִים מְשַׁלְּמִין אֶת הַכֹּפֶר: שֶׁהִרְגָל מוֹעֵדֶת לְהִזְיָק כְּדֶרֶךְ הַלּוּכָה; וּבְרִשׁוֹת הַנִּזְק, חֵיב אֵף עַל הַשֵּׁן וְהִרְגָל כִּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ.

טז. נִמְצְאָתָ לָמַד שֶׁהַמוֹעֵד שֶׁהִמִּית בְּכוֹנָה נִסְקָל, וְהַבְּעָלִים חִיבִין בְּכֹפֶר; וְאִם הִמִּית בְּלֹא כּוֹנָה פָּטוֹר מִן הַמִּיתָה, וְהַבְּעָלִים חִיבִין בְּכֹפֶר. וְתָם שֶׁהִמִּית בְּלֹא כּוֹנָה פָּטוֹר מִן הַמִּיתָה, וּמִן הַכֹּפֶר; וְאִם נִתְּפוֹן לְהַמִּית נִסְקָל, וְהַבְּעָלִים פְּטוּרִין מִן הַכֹּפֶר, וְכֵן מִקְנָס הָעֶבֶד.

יז. יֵרָאֶה לִּי שְׂאֵף עַל פִּי שֶׁהִתָּם שֶׁהִמִּית עֶבֶד אוֹ שִׁפְחָה פָּטוֹר מִן הַקֶּנֶס, שֶׁהוּא שְׁלוּשִׁים סָלַע הַקָּצוּב בַּתּוֹרָה: אִם הִמִּית שֶׁלֹּא בְּכוֹנָה מְשַׁלֵּם חֲצִי דָמֵי הָעֶבֶד אוֹ דָמֵי הַשִּׁפְחָה מִגּוּפוֹ, כְּאִלוֹ הִמִּית שׁוֹר חֲבָרוֹ אוֹ חֲמוּרוֹ.

הַלְבוֹת נִזְקֵי מִמוֹן פֶּרֶק יא

א. כִּמָּה הוּא הַכֹּפֶר: כִּמוֹ שֶׁיִּרְאוּ הַדִּינָן שֶׁהוּא דָמֵי הַנֶּהָרֵג הַכֹּל לְפִי שְׁוִיוֹ שֶׁלִּנְהָרֵג, שֶׁנֶּאֱמַר "כָּל אֲשֶׁר-יוֹשֵׁת עָלָיו" (שְׁמוֹת כ"א, ל). וְכֹפֶר הָעֶבְדִּים בֵּין גְּדוּלִים בֵּין קִטְנִים, זְכָרִים אוֹ נְקִבוֹת שֶׁהוּא הַקֶּנֶס הַקָּצוּב בַּתּוֹרָה, שְׁלוּשִׁים סָלַע כֶּסֶף יָפֶה, בֵּין שֶׁהָיָה הָעֶבֶד שׁוּוֹה מֵאָה מָנָה, בֵּין שֶׁאִינוֹ שׁוּוֹה אֵלָּא דִינָר. וְכֹל הַמַּעֲכָב גִּט שֶׁחֲרוּר אֵין לוֹ קֶנֶס, הוּאִיל וְאֵין לוֹ אֲדוֹן: שֶׁהָרִי יֵצֵא לַחֲרוּת.

ב. לָמִי נֹתְנִין הַכֹּפֶר, לְיֹרְשֵׁי הַנֶּהָרֵג. וְאִם הִמִּית אִשָּׁה הַכֹּפֶר לְיֹרְשֶׁיהָ מֵאֲבִיהָ, וְאִינוֹ לְבַעַל. הִמִּית מִי שֶׁחֲצִיו עֶבֶד, וְחֲצִיו בֶּן חוּרִין נֹתֵן חֲצִי הַקֶּנֶס לָרֶבּוּ; וְהַחֲצִי, רָאוּי לִתֵּן וְאֵין לוֹ מִי יִקְחֶנּוּ.

ג. שׁוֹר שֶׁנִּגָּח אֶת הָאִשָּׁה, וַיִּצְאוּ יִלְדֶיהָ אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא מוֹעֵד לָגַח, הַבְּעָלִים פְּטוּרִין מִדָּמֵי וְלִדּוֹת: שֶׁלֹּא חִיבָה תּוֹרָה בְּדָמֵי וְלִדּוֹת, אֵלָּא לָאָדָם. נִגָּח שִׁפְחָה, וַיִּצְאוּ יִלְדֶיהָ מְשַׁלֵּם דָּמֵי וְלִדּוֹת, שֶׁזֶה כִּמִּי שֶׁנִּגָּח חֲמוּר מִעֶבֶרֶת; וְאִם הָיָה תָם, מְשַׁלֵּם חֲצִי דָמֵי וְלִדּוֹת מִגּוּפוֹ.

ד. פיצד שמיין אותן: אומדין כמה היתה שווה שפחה זו כשהיתה מעברת, וכמה היא שווה עתה; ונותן לבעליה הפחת, או חציו. ואם המית את השפחה, משלם הכפר הקצוב בתורה בלבד כמו שבארנו.

ה. שור שנתפון לבהמה, ונגח את האדם אף על פי שאם המיתו, פטור כמו שבארנו אם חבל בו, חייב בנזק: ואם תם הוא, משלם חצי נזק מגופו; ואם מועד, נזק שלם.

ו. שור תם שהמית והזיק דנין אותו דיני נפשות, ואין דנין אותו דיני ממונות. ומועד שהמית והזיק דנין אותו דיני ממונות, וחוזרין ודנין אותו דיני נפשות.

ז. קדמו ודנוהו דיני נפשות תחלה, חוזרין ודנין אותו דיני ממונות. ומהיכן משתלם, מן השבח שהשביח ברדיתו אחר שנגמר דינו כיון שנגמר דינו לסקלה, אין לו בעלים שיתחייבו בנזקיו. דנוהו דיני נפשות, וברח אין דנין אותו דיני ממונות.

ח. שור שהמית את האדם, והקדישו בעליו אינו קדוש. וכן אם הפקירו, אינו מפקר; מכרו, אינו מכור; החזירו שומר לבעליו, אינה חזרה. ושחטו, בשרו אסור בהניה.

ט. במה דברים אמורים, אחר שנגמר דינו לסקלה. אבל עד שלא נגמר דינו לסקלה אם הקדישו בעליו, הרי זה קדוש; ואם הפקירו, הרי זה מפקר; ואם מכרו, מכור; החזירו שומר לבעליו, הרי זה מחזר. ואם קדם ושחטו, הרי זה מתר באכילה.

י. שור שלא נגמר דינו, שנתערב בשורים אחרים כלן פטורין: לפי שאין גומרין דינו שלשור אלא בפני השור, כדין האדם. נגמר דינו, ואחר כך נתערב באחרים אפלו באלף, כלן נסקלין ונקברין; והן אסורין בהניה, כדין כל בהמה הנסקלת.

יא. פרה מעברת שהמיתה את האדם, וכן כל בהמה מעברת שנעברה בה עברה הרי עברה כמותה, היא ועברה נגחה, היא ועברה נרבעה. נגחה והמיתה, ואחר כך נתעברה אם עד שלא נגמר דינה נתעברה, וילדה קדם גמר דין וילדה מתר. ואם ילדה אחר גמר דין וילדה אסור, שהעבר כדרך אמו הוא. ואם נתערב ולד זה באחרים כונסין את כלן לפיפה, עד שימותו שם.

יב. שור הנסקל שהוזמו עדיו, כל הקודם בו זכה: שהרי משנגמר דינו, הפקירוהו בעליו. ואם העידו שבעליו רבעוהו, והזים את העדים הרי השור לבעליו, והקודם ומשכו לא זכה בו: שפיון שהבעל יודע בעצמו שלא חטא ושאלו עדי שקר, והרי הוא מיחל להזימם לא הפקיר.